

## „...igazán költőnek való mesterség”

APOLLINAIRE HÁBORÚS LEVELEIBŐL

Guillaume Apollinaire az első világháború és a költészet találkozásának egyik legismertebb példája. Híres fejszerűsége ellenére az ismert dokumentumok alapján nem is annyira egy háborús áldozat képe, hanem egy már-már naivan kíváncsi, lelkes kalandor személyisége sejlik fel. 1914 nyarával Párizs irodalmi és művészeti élete szinte megszűnik, Apollinaire barátait szétszórja a háború, és ő maga tétlenül marad. Végül Nizzában köt ki, majd december 5-től kezdve beáll önkéntes katonának. Nîmes-ben kezdődik meg kiképzése, tüzér lesz belőle. 1915 tavaszán ő maga kéri, hogy helyezték át a frontra, ahová április 4-én el is indítják. A Marne folyónál húzóódó vonalba kerül, összekötő tiszt, szakaszvezető, később őrmester lesz. November 18-án szintén az ő kérésére áthelyezik a tüzérségnél jóval veszélyesebb gyalogságba, ahol már alhadnagyi rangban szolgál. 1916. március 17-én fejébe gránátszilánk fúródik, miközben a lövészárokból éppen a *Mercur de France* egyik számát olvassa. Leszerelik, visszamegy Párizsba, ahol két év múlva, 1918. november 9-én elviszi a spanyolnátha.

Háborús szolgálata alatt rengeteg levelet ír, sőt – részben párhuzamosan – két szerelmi levelezést is folytat. Leveleiben egy ambiciózus, elhivatott katona szólal meg, aki egy pillanatra sem kételkedik Franciaország igazában. Bár távol áll tőle a futuristák erőszakimádata, a háborúban nem elsősorban a borzalmakat látja, hanem a kaland, a hősiesség erőpróba lehetőségét. Leveleiben olykor a modern háború sajátos esztétikáját keresi: a bombák, a rakéták és a lövedékek „tűzijátéka” mintha olyan csodálatot keltene benne, amely túl van az efféle kegyetlen szépség ironikus leírásán.

Az itt olvasható rövid, vállaltan szubjektív válogatás ezekből a levelekből mutat meg néhányat.

FÖRKÖLI GÁBOR

### *A lefordított levelek eredeti közlései:*

Guillaume Apollinaire – André Level, *Correspondance*, kiadja Brigitte Level, Paris, Lettres modernes, 1977.

Guillaume Apollinaire – Mireille Havet, *Correspondance (1913–1917)*, kiadja Dominique Tiry, Centre d’Étude du XXe siècle, Université Paul-Valéry, 2000.

Guillaume Apollinaire, *Lettres à Madeleine: Tendre comme le souvenir*, kiadja Laurence Campa, Paris, Gallimard, 2005.

Guillaume Apollinaire, *Correspondance avec les artistes: 1903-1918*, kiadja Laurence Campa és Peter Read, Paris, Gallimard, 2009.

Guillaume Apollinaire, *Lettres à Lou*, előszó, jegyz. Michel Décaudin, kiegészítette Laurence Campa, Paris, Gallimard, 2010.

### *Apollinaire-ről és az első világháborúról:*

*Apollinaire est la guerre* (1), szerk. Michel Décaudin, *La Revue des Lettres Modernes*, 1973/10, 380–384. sz.

*Apollinaire est la guerre* (2), szerk. Michel Décaudin, *La Revue des Lettres Modernes*, 1976/2, 450–445. sz.

Annette Becker, *Apollinaire: Une biographie de guerre*, Paris, Tallandier, 2009.

## A LEVELEK

Francis Picabiának<sup>1</sup>  
Nîmes, 1914. december 29.

Kedves Francis,

Megkaptam a lapodat. Örülök, hogy jó egészségben vagy.

Azért is írok neked, hogy megkérdezzem, tudnál-e egy nagyon kedves, bájos és különösen figyelemreméltó hölgy számára engedélyt szerezni, hogy a hadszíntérre mehessen, és meglátogathasson valakit, akit feltétlenül látnia kell. Rambervillers-be, a Vogézekbe kellene eljutnia vasúton. Onnan pedig gyalog menne tovább Baccarat-ba (Meurthe-et-Moselle), mintegy 17 kilométerre.

Tedd meg ezt, ha tudod. Coligny-Châtillon grófnőről<sup>2</sup> van szó, aki a Baratier-villában lakik Saint-Jean-Cap-Ferrat-ban (Alpes Maritimes).

Sieglerrel<sup>3</sup> Nizzába mentem. Elmehettem volna akár Spanyolországba is egy barátommal, akinél igen nagyvonalú és fényes vendéglátásban lehetett volna részem. Siegler velem egyetértésben minden tőle telhetőt megtett, hogy elfogadjam. Az elutasításom fel is bosszantotta őket, nem is annyira Sieglert, hanem a másikat.

De képtelen lettem volna ilyen férfihöz méltatlan, becstelen módon elhagyni Franciaországot, és különben is majd' kiugrottam a bőrömből, amikor Nizzában a sorozóbizottság alkalmasnak talált.

Amíg várok, addig is ágyúzom és lovagolok, most a helyőrségben, később majd a háborúban.

Egy dolog hiányzik csak, a pénz. Nagyon hálás lennék érte, kedves Francis, ha addig a pár hónapig, amíg még nem küldenek a frontra, küldenél havi ötven frankot, nem tartana sokáig, te is tudod, kedves Francis, hogy utálok pénzt kérni. A háború után rögtön megadnám, te meg nagyon nagy szívességet tennél vele, egy igazi baráti szívességet, hidd el. Részletes levelet írnál ám nekem, akkor is, ha elutasítod a szívességet, amit kérek tőled.

Itt kutya hideg van. Ami az ennivalót illeti, hát el tudod képzelni. Nincs kabátunk. De azért mind jókedvűek vagyunk. A körlettársaim mind hajtók vagy kocsisok, kivéve egy kertészt és egy marseille-i erkölcsrendészt.

Az Hôtel Gobineau, amelyről részletes képet küldtél, majdnem olyan impozáns, mint az a villa, amelyikben most lakom. Nîmes-ben két tábori tüzérezred van, a 19-es és a 38-as. A kaszárnyáik egymás mellett vannak.

A háborúra még csak nem is gondolunk, túl sok elfoglaltságunk van.

<sup>1</sup> Francis Picabia (1879–1953), francia festő, grafikus és író.

<sup>2</sup> Louise de Coligny-Châtillon (1881–1963), Apollinaire szeretője, akit a költő verseiben és leveleiben Lou-nak nevez. Baccarat-ban Toutou-t szeretné meglátogatni, akinek kilétéről ld. lejjebb. Lou és Apollinaire szerelme 1914 szeptemberében, Nizzában veszi kezdetét. Utoljára 1915. március 28-án találkoznak, ám ezután is még sokáig folytatják gyakran igen erotikus és pikáns levelezésüket. Apollinaire utolsó levelét 1916. január 18-án adja fel Lou-nak.

<sup>3</sup> Henri Siegler-Pascal (1872–1953), ügyvéd, újságíró. 1914 szeptemberében Apollinaire az ő meghívására utazik Nizzába.

Olykor pár embert elindítanak a frontra. Az indulókat tetőtől talpig új felszerelésben küldik el. Kiképzőink a frontról visszatért, azóta meggyógyult sebesültek.

Őrvezetőjelölt vagyok, és már alig várom, hogy megkapjam ezt a váll-lapot. Ha be tudnál protezsálni a 38. ezred laktanyaparancsnokánál, Arnaud kapitánynál úgy, hogy senki nem gyanítaná, hogy én kértelek rá, akkor ezzel is nagy szívességet tennél. Tudod, Depuy-t eltalálta két szilánk, mégis visszament a tűzvonalba.

Ha el tudnád érni, hogy mint önkéntest előléptessenek alhadnaggyá, akár egyenesen a frontvonalba, akkor már most szívesen harcba indulnék. Mert nincs rosszabb a dögunalmas garnizonoknál, főleg ha nincs az embernek egy lyukas fillérje se.

Hosszú levelet írnál, barátom, és mondd meg a feleségednek, hogy ő is írjon. Arra köteleztek, hogy megnövesszem a bajszomat. A párizsi házmesterasszonyomat lecserélték, egy vén szatyrot raktak a helyére. Pipe, a macskám jól van, a takarítónőm fogadta be, és ő írta meg, hogy mi van vele. De ez talán mindegy is ahhoz képest, ami Észak-Franciaországban történik. Valami furcsa perverzióknak lehet, mert itt minket egyáltalán nem is foglalkoztat a háború.

Testvéri szeretettel ölel

Guillaume Kostrowitzky  
2. hajtó-tüzér  
38. sz. tábori tüzérezred  
70. sz. szakasz  
Nîmes  
(Gard)

Mireille Havet-nak<sup>4</sup>  
Nîmes, 1915. január 3.

Kedves kis Mireille, most ébredezem. Tegnap este kilenckor értem vissza a kimenőről. Egy huszonnégyszáz órás szabadságból sikerült három napot kisajtolnom, ami azt hiszem, a tematika csúcsa. Ezt a három napot Nizzában töltöttem, és pompásan mulattam.<sup>5</sup> A sarkantyúmmal és a pisztolytáskámmal, no meg a kamáslimmal nagy sikert arattam itt, mivel ebben a városban csak a nehéztüzérséget ismerik. Iderajzoló Magácskának, hogyan festhetek a pisztolytáskámmal, a szablyámmal, az ostorommal, a lovam és egy ágyú társaságában.<sup>6</sup> Az egész olyan izgalmas, és egyedül talán a barátaim miatt várom, hogy már vége legyen, meg a szabadság miatt, ami az egyszerű bakáknak kicsit hiányzik, de különben veszettül jó dolog katonának lenni, és azt hiszem, hogy ez az igazán költőnek való mesterség. Remélem, hamarosan előléptetnek. Akkor kezdődik majd csak az igazi élet. Tudja, csak az asszonyokat meg a civileket érdekli a háború, mi magasról teszünk rá. Remélem, nemsokára már jó lovas leszek,

<sup>4</sup> Mireille Havet (1898–1932), költőnő. A fiatal lány levélben keresi fel a Nîmes-ben tartózkodó költőt, hogy – mint akkoriban a hátországi lányok és asszonyok közül sokan – néhány figyelmes, kedves szóval bátorítsa a harcba készülő honfitársát.

<sup>5</sup> Apollinaire 1914. december 31. és 1915. január 2. között Nizzában tartózkodik szerelménél, Lou-nál (Louise de Coligny).

<sup>6</sup> A levél kézírata valóban tartalmazza Apollinaire rajzát.

különbösen nem állnak itt jól értünk; folyton kengyel nélkül lovagolunk, már háromszor is előfordult, hogy a ló kirúgott és ledobott magáról, és egyszer mindez olyan átkozottul rossz úton történt, ami tele volt éles kavicssal, de nem lett semmi bajom. Azért nem árt itt, ha az ember kemény fából van faragva. A kaszárnyában sem unatkozunk ám, nem is érnénk rá. Valami hihetetlenül eldurvultam. A minap lovaglás közben a mellettem lévő bajtársam lova kirúgott, és eltörte a mögöttem jövő fiatalember lábát, de az egész semmilyen érzelmet nem váltott ki belőlem. Azt hiszem, ha vége lesz a háborúnak, nem lesz szabad hagyni, hogy a *poilu*-k<sup>7</sup> unatkozzanak.

Magácska a háborúval ne törődjék. Sokáig fog még tartani, az ember jobb, ha nagy levegőt vesz, és úgy rendezzi az életét, mintha a háború örökké tartana, így aztán, ha eljön a béke, kellemes meglepetésként éri majd. Magácska, kedves Mireille, csak dolgozzon. Próbáljon meg írni valahová, még sok szabad hely van, és lesz is még. Most öltözöm, megyek a városba. Őrvezetőjelöltként nem kell sem csicskáznom, sem őrségben lennem, látja, milyen úri dolgom van. Ma viszont fáradt vagyok a kimenőtől. Tegnap Nizzából hazajövet megálltam Marseilleben, és láttam a hindu csapatokat. Valami elképesztőek.

A szokásnál is jobban ölelem, és boldog új évet kívánok.

Guillaume Apollinaire

Serge Férat-nak<sup>8</sup>

Nîmes, 1915. január 4.

Boldog új évet kívánok neked és Hélène-nek!<sup>9</sup>

Drága jó Serge-em, nagyon örülök, hogy hallok rólad és húgodról. Szeptember 3-án Nizzába robotgattam, hogy találkozam egy barátommal.<sup>10</sup> A bérházban, ahol laktam, minden emeletre jutott néhány barátom. Hamar megismerkedtem a kikötő parancsnokával is, találkoztam repülősökkel stb. Ópiumbarlang, kokaintanya, a háborúból kész mesterséges paradicsom lett. Az egész egy hónapig tartott. Aztán megismertem imádott hölgyemet,<sup>11</sup> és másfél hónapig csak őrlődtem, majd jelentkeztem a sorozóbizottságnál, elfogadtak, de olyan veszettül boldog voltam, hogy már nem is tudtam, hogy aláírom-e az önkéntes nyilatkozatot. Végül aláírtam, mindent kapcsolatot megszakítottam, és már mentem is Nîmes-be, meg sem hagytam a címemet és a lengyel nevemet. Mikor megérkeztem a hadtesthez, másnap már ott várt imádoztam a kaszárnya ajtajában, és itt is maradt kilenc napon át. Aztán 31-én hajnali háromkor kimenőt kaptam, és 2-án éjfélig Nizzában is maradtam. El sem tudod képzelni, mennyire örültem, hogy egyenruhában láthatom viszont Nizzát. Sok ismerősöm elképedt rajtam,

<sup>7</sup> A *poilu* szó az első világháború alatt a francia katonák bizalmas megnevezése volt. Szó szerinti jelentése „szőrös”, de „bátor”, „vitéz” értelemben is használatos.

<sup>8</sup> Serge Férat (1878?–1958), eredeti nevén Szergej Nyikolajevics Jasztrebsov, orosz festő és díslettervező. A *Teiresziasz emléi*hez, Apollinaire színdarabjához ő tervezte a jelmezeket és a díslettervet.

<sup>9</sup> Hélène d'Oettingen, Serge Férat unokatestvére.

<sup>10</sup> Vagyis Siegler-Pascallal.

<sup>11</sup> Lou-ról van szó.

én meg egészen elfáradtam ebbe a kimenőbe. Egész délelőtt revolveres gyakorlat, délután pedig szablya. Holnap egész nap lovaglás. Jól érzem magam, és azt hiszem, a katonáskodás az igazán nekem való mesterség. Szeretem csinálni. A barátnóm azt állítja, hogy egész nap csak az operában lógok, ami persze igaz, egy párszor le is pottyantam a lóról, de kit érdekel, az egész valami elképesztően jó. Mindennap a lelkeket is kirázza az út, mivel kengyel nélkül ülöm meg a lovat, viszont a hatásaink komiszak, és a rázkódás fárasztó, főleg ha köves úton ereszkedik le az ember. Az ágyú is nagyon érdekes. A legtöbb bajtársamnál tizenöt-tizenhat évvel öregebb vagyok, de megbecsülnek.

Egyszóval keményen dolgozom. Remy de Gourmont<sup>12</sup> megírta nekem, mi újság Héléne-nel. Nizzában találkoztam Cremnitz-cel<sup>13</sup>, Zakkal<sup>14</sup>, Archipenkóval<sup>15</sup>, Tobeennel<sup>16</sup>. Archipenkóné ígért nekem egy pulóvert, amit azóta sem kaptam meg: néhány napig szó szerint megfagytam, különösen mikor a lovakat csutakoltuk. Hohó, mi húszan vagyunk ám a szakasz *poilu*-jei, még a laktanyaparancsnoknak is tátva maradt a szája, amikor egy heti lovaglás után is a legnehezebb utakon ereszkedtünk le, és persze kengyel nélkül.

Hát kedves Serge, így telnek napjaink, és közben várjuk az indulást a háborúba, van, aki szerint két hónapon belül már megyek is, mások szerint hat hónapnál előbb semmiképpen sem. Nekem pedig fogalmam sincs. 75-össel gyakorlatozunk, de azt hiszem, hogy a frontra már nagyobb löveggel megyünk. Nîmes szép város, de unalmas. A szakaszban mindenki kedves, a körletben kocsisokkal lakom együtt.

Jól vagyok.

Ölöllek téged is, meg a húgodat is.

El fogom küldeni neked minden versemet, amit itt írok. Amiket eddig írtam, azokat Mortier-ékre<sup>17</sup> bízom Nizzában, de ők most Párizsban vannak.

Barátod

Guillaume Kostrowitzky  
2. hajtó-tüzér  
38. sz. tábori tüzérezred  
70. sz. szakasz  
Nîmes

<sup>12</sup> Remy de Gourmont (1858–1915), szimbolista költő, regényíró, kritikus, a *Mercure de France* egyik alapítója.

<sup>13</sup> Maurice Cremnitz (1875–1935), Maurice Chevrier néven költő.

<sup>14</sup> Eugeniusz Zak (1884–1926), fehéroroszországi születésű lengyel festő és grafikus.

<sup>15</sup> Alexander Archipenko (1887–1964), ukrán származású szobrász.

<sup>16</sup> Tobeen, eredeti nevén Félix Élie Bonnet (1880–1938), francia festő és rézmetsző.

<sup>17</sup> Alfred Mortier (1865–1937), költő, újságíró, színpadi szerző.

Robert Mortier-nek<sup>18</sup>  
Nîmes, 1915. január 17.

Kedves Robert,

Köszönöm kedves levelét. Írjon, amikor csak tud. Remélem, most már jobban van, és újra a művészettel foglalkozik. Foglalkozzon is, kedves barátom, attól majd visszanyeri egészségét. Mivel mindig is a művészetnek élt, nem érezheti magát otthon addig, amíg távol van attól, ami mindig is életének egyetlen, igazi célja volt.

Ami engem illet, számos elfoglaltságom ellenére is még mindig mindent a líra, a költészet szemszögéből nézek.

A válogatás során – pedig már nem is reméltem – bekerültem a tisztjelöltek szakaszába. Ha minden jól megy, három-négy hónap múlva már alhadnagy vagyok, vagy legalábbis őrmester.

Célzó berendezéseket kezelek, 75-öset, 90-eset, 80-asat, 120-asat. Számтанozom én, aki azelőtt soha. Valami fantasztikus, néha azt hiszem, álmodom. Erről jut eszembe: Jane<sup>19</sup> álma, illetve képzelgése, miszerint én bizonyára egy altisztal alszom egy szobában, most hogy már tisztjelölt vagyok, valóra vált. Nincs többé sorakozó, egy baka ágyaz be nekem, és már őrvezetőjelöltként sem kellett csicskáznom, most pedig vasárnaponként még lovat sem kell vakarnom, csak egyszerűen leszálok róla, és végigcsutakolom egy kis szalmával. Viszont keményen dolgozunk, szusszanásnyi időnk sincs. Héttől kilencig lovaglás, kilenctől negyed tizenegyig elméleti tüzérség, negyed tizenegyedtől tizenegyig ebéd, tizenegyedtől délig a helyi szolgálattal kapcsolatos belső eligazítás. Déltől kettőig lovaglás, kettőtől ötig ágyú. Így hát este örülünk, ha elengednek minket, amúgy pedig tanulnivalónk is van másnapra, amikor is az egész kezdődik előlről. Az ezred egyik legnépszerűbb tüzére lettem, és azt hiszem, mindenki ismer már. Még akrosztikhonokat is csináltam a cselédlányoknak, ugyanis a legtöbb nizzai fiatal katona, márpedig sok van itt belőlük, közülük választott szeretőt, ma este pedig metafizikáról fogok beszélni a kenyérraktáros körletében. Egy nizzai bariton, Giraud, tábori postás, a *Traviátából*, *A sevillai borbélyból* és a *Rigolettóból* szokott nekünk énekelni, és ugyanarra a takaródóra alszunk el, amelynek elhaló dallamára a császárság idején egyre halkuló hangon még azt énekelték, hogy éljen a császár! éljen a császár! Ma már ezt nem ismerik, de ha Beaucaire trombitáját hallják (elbűvölően szól), akkor a kaszárnya minden épületéből felzeng a taps.

Baráti öleléssel

Guillaume

Lou-nak  
1915. április 18.

Én kis vörös hajú mókuskám, ne haragudj, de a tegnapi leveled nagyon felkavart. Tessék: annyi pénzt küldök neked, amennyit csak tudok. Nem valami sok. De szóltam előre. Nagyon

<sup>18</sup> Robert Mortier (1878–1940), francia festő, az előbb említett Alfred Mortier testvére.

<sup>19</sup> Jane Mortier, Robert felesége, zongorista, Maurice Ravel jó barátja.

szegény ütegekben vagyok, mindenki a megszállt vidékekről jön. Persze mióta kineveztek, és a grófi címet<sup>20</sup> is bevezették a katonai anyakönyvbe, én is a tisztí étkezdébe kerültem, persze nem a két szép szememért, hanem azért, hogy a hadosztály altisztjeinek jobb fejadag jusson. Kérdezd meg Toutou-tól<sup>21</sup>, hogy lehetséges-e, hogy nem eszem a tisztí étkezdében, és nem sértek meg vele senkit. Elég drága mulatság, és inkább neked küldök mindent, mint hogy játszom a hülyét itt az erdő közepén, és különben is beérem a rendes fejadaggal, amelyben bőségesen van élelem és dohány. Tudod, hogy nekem jó a katonadohány is, és hogy nem foglak egy csepp Dubonnet<sup>22</sup> vagy egy pohár habzóbor kedvéért megfosztani téged attól a kevéstől, amit adni tudok. Toutou nálam jobban ért a katonai dolgokhoz. Kérj tőle tanácsot ket-tőnkért, drága kincsem. A 17-i levelemben biztos van valami, nem sok, de elküldöm, mihelyt megkapom. Ma reggel, kicsim, nagyon megijedtem, harci repülőök jelentek meg a fejem fölött, a tegnapi leveled járt a fejemben, és hirtelen rám tört a félsz. *Vigyázz*, zengett minden faluban, és ez a fronton azt jelenti, hogy *fedezékbe*. Bizony, a saját életemet féltettem, de a te leveled miatt, és ezt elhíheted, drágám, hiszen nem szoktam hazudni. A ragyogó kék égen kis fehér felhők gyülekeztek. Éreztem, hogy csak nekem nincs fedezékem. Félttem. De aztán erőt vettem magamon, és vágára fogtam a lovamat. A faluban, ahol áthaladtam, és amelyet a bombák szitává lyuggattak, harmónium hangját hallottam, de nem a templomból szólt. Megállítottam a lovamat, kikötöttem egy almafához, és odamentem, ahonnan a zenét hallottam, egy pajta volt az, misét mondtak benne. Egy gyalogsági kapitány volt a pap, a gúla alakúra faragott gyertyatartókon (így nézett ki [rajz]) sok kis gyertyaláng égett, a pajta pedig tele volt szürkébe öltözött huszárokkal, olyanok voltak, mint az árvaházi gyerekek.

Istenre áhítozunk, ő a mi Atyánk  
Istenre áhítozunk, ő a mi királyunk,

énekelték. Mélyen megrendültem, de az egész mégis bátorságot öntött belém. Aztán arra lettem figyelmes, hogy becsapódik három bomba, és ledönt, sőt szinte lerág három távirópóznát. A parancsnok megtiltotta, hogy nappal lovon járjak, és nagyon unom már, hogy mindenková gyalog kell mennem. Visszafelé jövet gyalogsági zenét játszó zenészekkel találkoztam, éppen koncertezni mentek egy másik faluba. Utánuk mentem, és meghallgattam a koncertet. Későn értem vissza, alig ettem valamit, nem is voltam éhes. Édes kicsim, ne légy szomorú. Nem voltam veled valami kedves a leveleimben, de csak mert az akaratod ellenére is azt hiszem, hogy az enyém vagy, és ezért vagyok olyan bosszús. Hát ezért voltam goromba. De tudod jól, édes kincsem, hogy mennyire szeretlek, és azt akarom, hogy nagyon boldog légy.

Mit is mondhatnék még? Semmit, csak azt, hogy öllelek és cirógatlak. Félreismersz. Hát ez van, drágám, sajnálom, hogy ennyire állhatatlan vagy. De azért nem haragszom rád, kicsi Lou, csak vigyázz a barátságomra. Mert az se kevés ám!

A te Gui-d

<sup>20</sup> Apollinaire a lengyel arisztokráciába tartozó ún. Wąz klán tagja volt.

<sup>21</sup> Toutou kilétéről nem tudni bizonyosat, mindenesetre ő is katona volt, és Apollinaire-rel egy időben ő is Lou szeretője volt. Apollinaire általában elnézte ezt a viszonyt, és baráti hangon írt Toutou-ról.

<sup>22</sup> Édes, fűszerezett borpárlat.

André Levelnek<sup>23</sup>  
1915. április 26.

Kedves barátom,

Mit is mondhatnék az itteni életemről? Azt, amit talán az eddigi leveleimben is írtam. Őszszekötő tiszt vagyok, minden nap bombáznak, de már rá sem hederíték, az erdő hatalmas és mocsaras, a falu, ahonnan a harangszó jön, messze van, felettünk repülők zúgnak, a parancsnok bunkerban lakik, mi meg szalmakunyhókban, a szolgák és a kapitány föld alatti putrikban, az ütөгünket egy hamis erdő takarja, a pánik is már pánik nélkül tör ki, a bombák jó nagy lyukakat ütnek, a *poilu*-k meg német<sup>24</sup> bombákból csinálnak gyúrút maguknak, szóval mindenütt bombák és bombák, Obus király<sup>25</sup> [...] <sup>26</sup> Ha a nóta mulattatja [...] újra is kezdhetném, mialatt [...] A *Bulletin des Armées de la République*-et olvassuk, nem valami jelentős lap, de a bátorság és hősiesség csodás példáiról lehet benne olvasni. Az idézeteknek szentelt oldalak valami csodálatosak. Ez minden, barátom, amit a frontról mondani tudok. Vasárnaponként a szomszéd faluban egy lovaskapitány<sup>27</sup> misét mond stólában és sarkantyúval, és hála neki egy egyszerű csűrben két olyan igazi vasárnapom volt, amilyenben civil koromban sem volt már részem régóta.

Őszinte barátsággal

Guillaume Apollinaire

Lou-nak  
1915. május 24.

Néhány nap nyugalom után mit nem hoz ma pünkösdi éjszakája? Éjjel egy óra van. Tegnap reggel meglátogattam a lövészárkokban a tőlünk elszakadt tüzeinket. A fizetségüket vittem nekik. Fantasztikus séta volt. A lovat a konyháknál hagytam. Visszafelé jövet a mező, amelyen átkeltem, szó szerint aranylott a sok boglárkától. Közben tompán zúgott az ágyú. Az úton megláttam egy szép kis siklót, sárga volt a nyaka, és valahányszor hozzáértem, bátran felágaskodott, és kidugta nyelvét, amikor pedig kúszott, hol ide [*rajz*], hol oda [*rajz*] görbült a teste.

Ekkor ért oda egy parancsnoki rangú püspök, nem is hallottam, hogy jön. Egyszer csak azt hallom: „Mit keres, talán nyomot vagy egy csapást?” Ahogy fölemelem a fejem, hát ott áll egy ősz szakállú aggastyán; kedves szemekkel nézett rám, pilotkát viselt, négy sarkán ara-

<sup>23</sup> André Level (1863–1946), üzletember, műgyűjtő. 1914 májusában ismerkedik meg Apollinaire-rel.

<sup>24</sup> Apollinaire a németekre következetesen a pejoratív *Boche* terminust használja, ami az első világháború argójában igen elterjedt volt.

<sup>25</sup> Szójáték az *obus* ('bomba') és az *Übü* szavak hasonlóságával.

<sup>26</sup> A kézirat itt olvashatatlan.

<sup>27</sup> Lou-nak még gyalogsági kapitányról ír. Valószínűbb azonban, hogy a pap lovaskapitány volt, mert amikor Apollinaire később Lou-nak lerajzolja a misét, sarkantyúval ábrázolja őt.

nyozottat, a nyaka körül nagy lila valami volt, bő, fekete reverendát és hozzá fényes fekete, sarkantyús csizmát hordott. „Egy siklót nézek” – válaszoltam.

Barátságos szemét még egyszer rám emelte, majd továbbállt. Eltűnt a sikló is, ez a jóságos kis védőszellem; a vele való találkozást kedvező jelnek vettem. Amikor visszaértem, megebédelttem, és meghallgattam a koncertet a parkban, amiről már meséltem neked. A szállásomon levelek vártak, de tőled semmi sem jött, az egyik barátom ellenben írt, egy olasz író, aki különben sokkal érdekesebb, mint az a mesterként D’Annunzio, ez az idejétmúlt, bájoló kokott. Egy másik borítékban elküldöm neked ezt a levelet, G. Apollinaire-nek címezve.<sup>28</sup> Aztán a városba mentem, vacsorára voltam hivatalos, elbűvölő kislányokkal találkoztam, az egyikük különösen szemrevaló és kacér volt, nem mintha velem bármire is ment volna, magam vagyok a megtestesült szüzesség, aztán pedig felhívtak telefonon, hogy bejelentsék az olaszok döntését,<sup>29</sup> így hazalóghattam. Egy megadott időpontban az egész front díszlövést adott le az új szövetséges tiszteletére, csodálatos volt, az éjszaka már leszállt, és a lövészárkok egy emberként éljeneztek. Most viszont úgy tűnik, a németek sem maradnak adósok a válasszal. – Már alig várom, hogy a hadüzenet után az újságokban is olvassam az olasz front híreit. Az biztos, hogy jó pár német katonát lefoglal majd ez a dolog. Annál jobb, hiszen minél több ember vesz részt a muriban, annál hamarabb véget ér a háború, legalábbis remélem, és annál hamarabb visszatérhetünk civil elfoglaltságainkhoz.

Most az jutott eszembe, hogy a németek ezentúl talán a haditengerészetük minden erejével azon lesznek, hogy minél gyorsabban megtörjék Angliát és tengeri erőit...

A koncertről visszajövet megkértem egy ismerős vadászörrmestert, hogy fotózzon le; Berthier-vel vagyok együtt a képen, aki már kijött a gyengélkedőből, és elkísért a koncertre. Ha jól sikerül a fénykép, elküldöm neked.

A koncertre menet áthaladtam egy falun, ahol egy alakulat is el van szállásolva, és a templomon megláttam egy feliratot: Fogda. Az ilyesmitől az embernek a hátán is feláll a szőr, főleg most, hogy már nagyon nagy lett a szigor.

Mára ennyi, búcsúzom, drága Lou, holnap újra írok. Itt küldök egy aranyszínű bogarat, a lövészárkokban találtam. Fogalmam sincs, hogy mi lehet a neve.

Gui

André Levelnek

1915. május 25.

Kedves barátom,

Már alig várom a levelét a festészetről. Itt nagyon örülünk az olaszok belépésének. Tegnap kaptam egy kis srápnelt a nyakamba – miután felrobbant egy röppentyű, vagy harminc darab két-három centis golyót láttam lehullani, és még hallottam őket az ágaknak verődni. Egyébként nem lett bajom, az ilyesmitől már meg sem ijed az ember.

<sup>28</sup> Katonaként Apollinaire a Kostrowitzky nevet használta. Úgy látszik, ugyanannak a személynek egy nap csak egy levelet volt megengedett írni, így Apollinaire saját írói nevére küldte el a levelet Lou-nak, aki ekkoriban amúgy is a költő párizsi lakásában élt.

<sup>29</sup> Az olaszok belépését a háborúba május 24-én jelentették be.

Tegnap reggel láttam egy püspököt, aki parancsnok volt, lovon ült, és félig katonai, félig egyházi ruhát hordott, nagyon érdekes volt.

Most éppen megesznek minket a szúnyogok.

Kíváncsi lennék, mit gondol, mikor lesz már vége ennek a csihipuhinak.

Bár mindig van mit csinálni, a champagne-i lövészárkok néha nagyon unalmasak tudnak lenni, és Párizs vonzerejét bizony még ilyen távolról is érezni.

Kedves barátom, már nagyon várom a mindig okos véleményét, őszinte híve

Guillaume Apollinaire

Sonia Delaunay-nak<sup>30</sup>

1915. augusztus 1.

Nem is tudtam, hogy Robert beteg volt. Ami engem illet, én már nagyszombat óta a fronton vagyok. Sőt, az üteggel már három különböző szektort megjártam.<sup>31</sup> Egy odúban lakom, és közel s távol sehol egy falu, nincs semmi zöld, nincsenek lakosok, nincs víz. Csak patkányok és legyek, előttünk meg a németek. Ez minden, de bőven elég ennyi is, még sok is. Ami madár itt megfordul, az mind fémből van, és ezek szüntelen az eget szelik. Idáig még kutyabajom, jól vagyok én is, meg a lovam is. Ha küldene egy példányt az *Ablakok*<sup>32</sup> katalógusából, azt megköszöném. Megkaptam a csomagot, gondolkodtam is sokat, hogy ki küldhette, és köszönöm Önnek, nagyon jó dolgokat kaptam, a színük is csodás. Épp ilyen csodás látványban van itt is részem, főleg éjjel. A háború elbűvölő egy dolog!

Gui. Apollinaire

Madeleine Pagèsnak<sup>33</sup>

Szeptember 26-án este [1915. szeptember 26.]

Drága egyetlenem,

Tegnap este nem értem rá írni – a levelek különben sem mentek el tegnap. A tegnapelőtti levelem is csak ma ment el, akárcsak egy levelezőlapom, amit ágyúzás közben firkantottam le. Nem mondhatok neked részleteket. Minden pompásan alakult.<sup>34</sup> A német foglyokat is lát-

<sup>30</sup> Sonia Delaunay, szül. Sarah Stern (1885–1979), ukrán származású festő, Robert Delaunay (1885–1941) francia festő felesége.

<sup>31</sup> Beaumont-sur-Vesle és Piémont után a levél írása idején a költő Hurlus szektorában tartózkodik.

<sup>32</sup> Robert Delaunay *Ablakok* c. ciklusának katalógusa, amelyben Apollinaire hasonló című költeménye megjelent.

<sup>33</sup> Madeleine Pagès (1892–1965), leánygimnáziumi tanárnő, Oránban (Algéria) él. Apollinaire a Nizzából Marseille-be tartó vonaton találkozik vele először 1915. január 2-án. 1915. augusztus 10-én levélben megkéri kezét, december végén pedig egy hosszabb kimenő alkalmával meglátogatja őt és családját Oránban. Kapcsolatuk 1916 novemberében, Apollinaire fejsérülése után megszakad.

<sup>34</sup> Egy 1915. szeptember 26-i kommuniké szerint az egy hetes tüzérségi harc után a front egy 25 kilométeres szakasza 1–4 kilométert nyomult előre.

tuk, és szereztem egy szép gombot a birodalmi gárda övéről, el is küldöm majd neked, mókás kis bross lehet még belőle. – Nem kaptam tőled levelet sem tegnap, sem ma. Igaz, nem is számítottam rájuk. És veled mi újság? Elképzellek a szobádban, drága szép skolasztikusom. A dolgos és szűzi kis szobádban. Én ma este nagyon fáradt vagyok, és még fáradtabb voltam tegnap ez után az elképesztő örület után. Izzadtak voltunk és porosak, a lőpor illatától megmámorosodtunk. A borjóm most útra készen áll. Nincs is már kéznél boríték, csak ez a darab papír. A tintám is el van csomagolva. Mennyi szép és érdekes dolgot fogok mesélni neked a háború után – Tegnap nem volt időnk rendesen enni. Csak egy kis kenyeret és csokoládét kaptunk be, miközben lőttünk – Máskülönb szeretem ezt az életet. – A foglyok mind nagyon fiatalok voltak. Néhányukkal szóba is elegyedtem, de – meg kell hagyni – olyan bamba voltam már, hogy nem is tudnám őket pontosabban leírni. Ruhájuk rossz volt, és iszonyú szervilisen viselkedtek. Az, akinek az övéről levágtam a gombot, olyan németesen és olyan türelemmel tartotta oda nekem a hátsóját, hogy az valami haláli volt. A késem eléggé életlen, és sietnem kellett vissza az ágyúhoz, úgymint mindent beleadtam – a tisztjeik megvető arckifejezést erőltettek magukra, viszont az, hogy milyen jó ruhákban vagyunk, láthatóan meglepte őket – Világoskék, vadonatúj ruhákat hordunk, még sisakunk is van. Mihelyt le tudom fotóztatni magam a sisakban, megcsinálom. Ha még nem láttál volna ilyet, ez a sisak leginkább egy salade-ra hasonlít, azt hiszem, hogy talán Szaladin után hívják így.<sup>35</sup> Szerintem egyáltalán nem csúnya, remekül véd, és kényelmes is, pedig elég nehéz – egyszóval meg vagyok elégedve a sisakommal. Szerintem pont úgy néz ki, mint az a borbélytányér, amit Don Quijote Mambrino sisakjának hisz. Csak szürke, és nem csillog a napfényben. És veled mi újság van, szerelmem? A hajadra gondolok. Az a kedves fénykép rólad sokat segít, hogy vidám maradhassak. – Tegnap egész álló nap esett. Ma jó idő volt, de estére hideg lett, és elkezdett szitálni a köd. A tűzijáték valami csodás. Az odúból írok, ahol védve vagyok a bombáktól. Ha majd meglátogatlak, mindent elmesélek. Három napja nem jött újság. A levelek tegnap éjfélkor érkeztek meg az ellátmánnyal együtt. Ha befejeztem ezt a levelet, ledőlök aludni, drágám. Imádlak, és egész nap csak rád gondoltam. A portrédat kétszeresre nagyítottam, beleraktam az ágyúnaplómba, és egyfolytában azt néztem, drága, kedves, szépséges, gyönyörű Madeleine-em. Drágám, minden szerelmemmel öllelek. Óvatosan, de erős mozdulattal a karomba veszek, gyengéd szavakat suttogok neked – csak mi ketten vagyunk, büszke vagyok rád, szerelmem, büszke vagyok, és szeretlek, tudod jól, milyen nagyon, egyetlenem. Eszembe jut Orán, szép szemű kedvesem. – Türelmetlenül várom a leveleidet, mert már tudni szeretném utazásod részleteit és mindazt, amiről ígérted, hogy írsz. Mikor mész vissza tanítani? Mesélj el mindent az életről. Minden érdekel. Te vagy a szerelmem, az én gyönyörű, csodálatos Madeleine-em. Azok a napok, amikor nem kapok tőled levelet, színtelenül telnek, de azért tetszik nekem ez a vidéki élet. Nélküled viszont minden szürke, a te leveleidtől fénylik fel a homlokom, akár a lövedékektől a háborús front. Imádlak.

Madeleine-em, csókollak. Már alig várom, hogy a férjed lehessen. Szenvedélyesen csókollak.

Gui

---

<sup>35</sup> Ezt a középkori sisaktípust magyarul sallernak is hívják. Apollinaire etimológiája természetesen csak kitaláció.

André Levelnek  
1915. szeptember 29.

Kedves barátom, a győzelmi mámor után szeretném szóvá tenni, hogy milyen rossz véleménnyel vagyok a feltűnően ügyetlen diplomáciáról: ha a magyarok végleg a németek pártjára álltak, akkor tíz évig elhúzódó háborúra számíthatunk – szívderítő, nemde? Az a Coburg-Gotha-i<sup>36</sup> most borsot törhet az orrunk alá – jobb lett volna kétmilliárdért megvásárolni magunknak, akkor ezek a rohadt németek most nem csinálnák meg a Berlin-Konstantinápoly szövetséget. És vajon a többi balkáni ország felől biztosak lehetünk? Szeretném azt hinni, de ahhoz fel kell rázni őket – ez most a legfőbb érdek, minden más mellékes. Ha a csatlakozás megtörténik, a blokádtól értelmét veszti, és az expedíció a Dardanellákon siralmasabb lesz, mint előtte – mi itt törjük magunkat, miközben jelentéktelen kis diplomaták mindent elszúrnak, ez elkeserítő. Mindenesetre komoly reményeket fűzök a szerb tüzérséghez és a katonai személyzetünkhöz, amely állítólag Szerbiában van – az ördögbe is, remélem tényleg ott van, különben... De a diplomaták. Piha! Ismerek egyet, az apja egy istenített nagy tudós, és bár egy sarlatánról van szó, a fiú mélyen alatta marad apja szellemiségének, mert ő még csak nem is sarlatán.<sup>37</sup> Hiába látszik már az elnyűttség, ha a tetteink nem erősítenek rá erélyesebben.<sup>38</sup> Erő, ágyúlövés, merész diplomácia, tamtamszó kell ide. A semlegeseket el kellene kápráztatni. Egy kis lelkesedést, könyörgöm! A német diplomácia jó-rossz eredménnyel ugyan, de ahol lehet, blöfföl, blöffölünk hát mi is többet, hiszen diplomáciai szempontból kiváló aduk vannak a kezünkben; de az emberek inkább érzelmi szemszögből szeretik nézni a dolgokat, pedig az érzelmeknek semmi közük ezekhez az ügyekhez. Azt hiszem, barátom, a nők többet nyomnak már a latba Franciaországban, mint a férfiak, bízzuk hát rájuk a diplomáciát is, annál csak jobb lehet, mint ami most van.

G. A.

André Levelnek  
1915. november 5.

Kedves barátom, előző, Albániáról szóló levelemben becsúszott egy kis hiba az olasz trónkövetelő nevével kapcsolatban.<sup>39</sup> D'Auretta márkinak hívják. Ami a mostani aktát illeti, már régen össze kellett volna állítani, és ezzel az ügygel Németországot jól megszorongatni, hadd legyen forró a lába alatt a talaj a Balkánon – de hosszú lenne elmagyarázni.<sup>40</sup> Most viszont már késő van, és szerintem már elkéstünk a szerb expedícióval is. Ezt gondolom, és azt hiszem, a hadműveletek mostantól Szuez felé fognak helyeződni, illetve Perzsia felé. Mindig is

<sup>36</sup> Ferdinánd (1861–1948), Szász-Coburg-Gotha hercege, Bulgária királya. Bulgária mozgósítását szeptember 23-án jelentették be.

<sup>37</sup> Apollinaire Philippe Berthelot-ra (1866–1934), Marcelin Berthelot fiára gondol. A Külügyminisztériumban tölt be fontos tisztséget 1914-től.

<sup>38</sup> Level az előző levelében olyan berlini hírekről szól, amelyek szerint már látszik a német hátországban a kimerültség.

<sup>39</sup> Ez a levél elveszett.

<sup>40</sup> Az erre az ügyre vonatkozó Apollinaire-levél elveszett.

azt gondoltam, hogy ezt az országot a németek meg akarják maguknak kaparintani. Sőt azt gondolom, hogy még ma is a diplomáciáé a legfőbb szerep, és hogy a hadsereg feladata csupán annyi, hogy a diplomáciát ebben támogassa; diplomáciai szempontból még semmi nincs veszve, már ha ügyesek vagyunk. Az offenzíva kérdése millióegy okból másodrendű, de nincs most lehetőségem ezt jobban kifejtteni, nem is akarok róla beszélni; most a legfőbb adu az, hogy a tengereken még szabad az út, és ha elérnénk, hogy még sokáig az is legyen, az mindennél többet jelentene, feltéve, ha a hadseregünk és a diplomácia ki tudja használni ezt a remek alkalmat. De vajon így marad-e, ez itt a kérdés. Meglátjuk. Hadműveletek kelet felé, ez rendben van, de nem Szerbiában, ez a vonat már elment; diplomata kellett volna ide, ehelyett egy táncosnő próbálta megnyerni a görögök támogatását, ezét a rablóbandáét, akik csak a nevükben hellének; micsoda mocskos egy népség, mintha az emberiség legundorítóbb söpredéke lépett volna Görögországban a görögök helyére. Tudom, mit beszéllek, mert foglalkoztam a témával, és jóban vagyok néhány fontos görög, illetve főleg albán személyiséggel. Pontosabban görögökkel, albánokkal, románokkal és törökökkel is. A *Soirées de Paris* egyik számában, ami még jóval a háború előtt jelent meg, talál egy összefoglalót, én írtam, és azt hiszem, úgy írtam alá, hogy „egy albán”; ebben megírom mindazt, amit Franciaországban nem szokás tudni ezekről az országokról.<sup>41</sup> Most viszont már nincs mit tenni, a kocka el van vetve. Szerbia különben még kimászhat a csávából. E nép előtt még nagy jövő áll, ha lesújtják is, újjászületik. Ez a faj iszonyatosan életerős, a története még messze nem ért véget. Ők a Balkán Piemontja. Azt hiszem, most a festészet nem nagyon érdekel, a háború viszont egyre jobban. A belgák dolgát egyre nagyobb ostobaságnak tartom, pedig elismerem és csodálom a belga hősiességet, de nem megy ki a fejemből a kérdés, hogyan maradhatott semleges ez a nemzet, miközben gyarmatosított (a svájciak nem gyarmatosítanak), nagy tételben üzletelt, meggazdagodott, hiszen a többi állam örületes összegeket volt kénytelen fizetni, hogy felkészüljön a háborúra. Túl szép volna, ha ahhoz, hogy örökké tartson a béke, hogy az állig felfegyverzett népek között jól megszédhesse magát az ember, és hogy ez a fegyverkezés szépen magától kifulladásig, elég volna kinyilvánítani a semlegességünket. Ha ezzel a nyilatkozattal hatalmas megtakarításokat lehetne elérni, és még a biztonságra is szilárd garancia volna, akkor mindenki egyből semleges lenne. Hogyan is tudnának megszabadulni a fegyverkezés nyűgjétől, ha közben nem tudnak, nincs lehetőségük a többiekénél ügyesebben üzletelni? Ön is látja, ez egyedülálló helyzet volt, nem is tarthatott sokáig. A közmondás is úgy tartja, *si vis pacem para bellum*<sup>42</sup>. A semlegesek békére vágnak, hát győzzék le a többieket a fegyverkezésben, és akkor majd lesz garanciájuk a semlegességükre. Ez olyan magától értetődő, hogy még az is rögtön igazat adna nekem, aki alig ért a nemzetközi joghoz. Én is hiszek a végső győzelemben, de szerintem más okokból, mint ön.

Várom a választát, kedves barátom.

Barátsággal  
G. A.

---

<sup>41</sup> Az 1913. december 15-i számról van szó.

<sup>42</sup> Ha békét akarsz, készülj a háborúra (latin).

Madeleine Pagèsnak  
1915. december 1.

Szerelmem, még nem kaptam levelet sem tőled, sem mástól. Ez szomorú, nagyon szomorú. A mi szektorunk L'Arbre-ot<sup>43</sup> védi, ez lehet a leghíresebb fa manapság. Ha követed a közleményeket, akkor tudod, melyikről van szó. Röviden tehát ott vagyunk, csak valamivel előrébb, ahol az üteggel voltunk. Ha tudod, akkor jó, de ha nem tudod, akkor sem mondhatom meg pontosabban. A lövészárkom fölött a sánc részben hullákból van kirakva... Brrr! A parancsnoki állásom egy boltíves bunkerban van. Szerelmem, imádlak téged. Ma délután aludtam pár órát, amíg nem voltam szolgálatban. Ó, mennyivel más a gyalogosok élete, mint a tüzéreké! Utóbbiak alig háborúznak. Valóságos idill ahhoz a csupasz és végzetes drámához képest, ami a háború első vonalában folyik. Ó, szerelmem, bárcsak melletted lehetnék! Tudod, engem is mozgósítottak. Ha tudnám, minek köszönhetem ezt a megtiszteltetést. Hát végre! Most már biztos, hogy a napokban rohamba küldenek! Erre mérget veszek!! És már sejtem is, hová küldenek! Addig is védekezés közben rendbe szedem a szakaszomat. Nem egy leányálom, miközben egyre csak a bombák muzsikája szól, a robbanó töltetek *rrannja*, a hulló repeszek *zzzs-je*, a sáncnak ütköző golyók *plakkja*. Ezt a levelet ma este 30-án, 8 órakor írom neked, és holnap majd folytatatom, és majd a holnap esti posta elviszi, így a holnapi dátum lesz rajta.

Szerelmem, folytatom leveletem, 1-je van, 4 óra. Tegnap nem kaptuk meg az ellátmányt. – A lövészárk helyi nevezetességei közül megemlíteném a repeszek elleni védősáncot, amelyet a lövészárokból alakítottak ki, és amelyet a formája után elefántnak hívunk. Aztán vannak még itt szélkakasok is, hogy lássuk a szél irányát, ha jön a harci gáz. A bunkerem, illetve a pincém falán van egy felirat: „Saint Anne városa”. Ha már nem lesz ennyi dolgunk, akkor a napokban megcsinálom a szalvétatartókat, utána viszont azt hiszem, már nem fogok nagyon ráérni a barkácsolásra, most, hogy tiszt vagyok, már nem jut rá időm. Mondtam már, hogy mielőtt a régi, trou-bricot-i ütégemet elhagytam volna, felkerestem egy temetőt, ami még annál is sokkal szebb volt, mint amiről már meséltem. Szépen faragott kereszttek, sasok, semmitmondó feliratok: például ez a pár ógermán szó, ami talán a Nibelung-énekből van: „Liewer düd as slaw” (inkább holtan, mint rabszolgaként), vagy ez: „Kein Schönrer Tod is auf der Welt als Wervor 'm Feinderschlagen” (nincs szebb halál a világon, mint az ellenséggel szemben elesni). És minden sírkövön ez áll a név előtt: „den Heldentodstarb...”, hősi halált halt (ez és ez). Itt az élet sokkal rejtélyesebb, végzetesebb, mint a tüzérségben, ahol ha jött bomba, rögtön fedezékbe húzódtunk. Itt meg, ha jön a bomba, mindenki előugrik, és ha valaki meghal vagy megsérül, nem számít. A gyalogosok nem beszélnek durván. Szegény, derék katonák! Minden álmuk egy szép sérülés (egy levágott kar). De nem csoda, hogy bátrak, hiszen nem először indulnak rohamba. És rejtélyesek a lövészárkok is, amikor a gépfegyver, a gyors-tüzelő ágyú vagy a géppuskafészek megsorozza őket, misztikusak a szférák és a megfigyelő állások, az aknák, a zajok, amiket hallunk, és azok a furcsa nevek, amelyekkel a titkos térkép pontjaira utalnak. Kedvesem, szeretlek, a kölnivel, amit küldtél, úgy ahogy meg tudok mos-

<sup>43</sup> A katonáknak tilos volt megírniuk pontos tartózkodási helyüket, a tábori posta az ütég, szakasz stb., valamint a szektor száma alapján vitte a leveleket. Apollinaire néha mégis elejt egy-egy célzást a pontos helyre, mint ezúttal is (*l'arbre* franciául fa, valószínűleg a helységnevében is szerepelt a szó).

dani, és már szívom a cigarettákat is, amik rendben megérkeztek (hat csomag egy fűgés dobozban). A pulóvert is hordom, amit küldtél.

Szerelmem, a kölniddel azt is megmostam, ami csakis a tiéd. Te vagy az én kis egyetlenem. Drágám, az irántad érzett szerelmem teljesen betölt. Azóta is csak egyre jobban szeretlek, pedig én még azt hittem, hogy ennél jobban már nem lehet. Remélem, ma este már én is kapok levelet. A tábori pap itt bizony fontos ember... Jöttek a levelekért, csókollak.

Gui

André Levelnek  
1916. február 4.

Kedves barátom, nem volt időm felmenni önhöz, és sajnálom nagyon, mert több dolgot is szerettem volna mondani.<sup>44</sup> Visszajövet megkaptam a Hotchkiss kézikönyvét,<sup>45</sup> amit nagyon köszönök. Viszont a beszélgetés, amelyet Batynál<sup>46</sup> folytattunk, nem hagy nyugodni, és nem találok enyhítő körülményt arra, hogy míg én ennek a háborúnak a legveszedelmesebb mesterségét űzöm (a harcoló gyalogságban vagyok szakaszvezető), addig ön civil. Persze az egész csak annyiban fontos, hogy míg ön a háború befejezését tudom is én milyen gazdasági statisztikákra alapozza, addig én és velem együtt minden igazi katona meg vagyunk győződve arról – és igazunk is van –, hogy a háború végét a fegyverek fogják kivívni. Különben pedig reggel, amikor elindultam, megvettem az összes újságot, és *mind* nekem adott igazat, sőt még rám is licitáltak. Azóta megtudtam néhány további részletet is, és rájöttem, mennyire nem tévedek, és mennyire nincs igaza önnek, kedves barátom, maga ugyanis egy olyan költő, aki a pénzben hisz. Higgyen inkább a katonákban. Ennyi elég. Ami Görögországot illeti, ott ült ön mellett a legfontosabb görög ügynök, aki nálunk van, és aki, remélem, őszintén szereti Franciaországot; sértőnek találhatta-e vajon, hogy az országról beszéltem, miközben ez az ember, talán tudtán kívül, valójában albán, vagyis pelaszg, tehát annyira igazán görög, amennyire csak lehet, már ha van egyáltalán megismerhető valóságalapjuk ezeknek a faji kérdéseknek? Egyébként pedig majd a leveleink tisztázzák, hogy mit gondolunk, és ha az ön leveleiben kevesebb bovaryzmus lesz, az enyéimben is kevesebb ellentmondásos heveskedést fog találni, bár Isten tudja, hogy heves vagyok-e!! Viszont nehogy a hadsereget a szabadságukat töltő katonák alapján ítélje meg, főleg ne én utánam, mert akkor pontatlan képe lesz. Na meg ez a kazalnyi hazug statisztika. A 20. század tudományának majd végre az lesz a tárgya, ami nem kiszámítható. Ne legyen olyan, mint az, aki mikor alászáll az élet mélyére, *az újján számolgat*. Akkor majd mindaz a szép és jó dolog, amit Franciaországról mondott, varázsütésre igazzá válik, és varázsütésre a győzelem is eljön.

G. A.

<sup>44</sup> 1916. január 31-én Apollinaire 48 órás eltávozást kap, amelyet Párizsban tölt. Apollinaire mindenestre Baty-nál mégis találkozik Levellel, ahogy ez a folytatásból ki is derül.

<sup>45</sup> Egy géppuskafajtáról van szó.

<sup>46</sup> Egy borozó tulajdonosa a párizsi Montparnasse negyedben.

André Levelnek  
1916. március 25.

Kedves barátom,

Egy hét múlva teljesen bekötöznek, a lövedék behatolt a fejembe, és a koponyám betört egy kicsit. A röntgenfelvétel alapján mondom ezt, mert én magam nem láttam a sérülést. A bajtársam, akinek ezt a levelet diktálom, látta, és azt mondja, elég mély a seb, de nagyon szép: jókora nyílás, talán még hasonlított is arra, amelyiken át Minerva teljes páncélzatban kipattant Jupiter fejéből.<sup>47</sup>

Mihelyt lemegy a lázam, visszavisznek a háterszágba. Mindent megteszek, hogy Párizsba kerüljek, és remélem, hogy ott meg tud majd látogatni a kórházban.

A második tetanusz elleni injekciótól nagyon rosszul lettem. Nem vagyok még hozzászokva a kötözések időpontjához.

Őszinte barátsággal

G. A.

Fordította: Fölköli Gábor

---

<sup>47</sup> A motívum előkerül később az *Egy csillag bánata* c. versben is, amely így kezdődik: „Koponyám gyermeke lettél szép Minervám...” (Vas István fordítása).